

[Auf]Lösungen

Dekoloniale Begegnungen

Tigran Amiryan

Ümberpaiknemine või uus koloniseerimine: Lõuna-Kaukaasiasse suunduva Vene rände kultuuriline dünaamika

Oktoober 2023

Abstrakt

Artiklis tegeletakse Lõuna-Kaukaasia piirkonda suunduva Vene rände keerulise fenomeniga, mis algas pärast Venemaa sõda Ukrainas. Analüüsitakse selle rändelaine mõju kultuurilisele ja ühiskondlikule dünaamikale vastuvõtvates riikides, eeskätt Armeenias ja Gruusias. Artiklis uuritakse ajaloolist ja tänapäevast konteksti, nagu ka Vene väljarändajate mälus püsivaid narratiive, mis läbi heidetakse valgust uue kultuurilise maastiku esilekerkimisele ja sellega seonduvatele väljakutsetele. Analüüsist nähtuvad pinged väljarändajate sõjavastaste hoiakute ja samaaegse ruumi enda omaks tegemise vahel, mis loob keskkonna, kus on märke imperialismist ja kultuurilisest domineerimisest. Artikli lõpuosas tehakse kokkuvõtte vähemtähtsast vastupanust ja viidatakse tungivale vajadusele kaasata intellektuaale ja aktiviste, et tegeleda rändeprotsessis juurdunud koloniaalsete pealiskihtidega.

Kui Armeenia PEN-klubi presidendilt ja kaasaegselt kirjanikult Armen Ohanianilt küsiti kultuuriliste muutuste kontekstis koloniaalmineviku kohta, vastas ta nii: „Ma

arvan, et kellelegi pole vaja tõestada, et tänapäeval valitseb identiteedikriis, ning üks viis, kuidas sellest välja tulla, on vaadata minevikku või seda ümber mõtestada. Paraku pole seda ametkondlikul tasandil tehtud. Reaalne olukord on hetkel selline, et võib tõmmata võrdusmärgi Armeenia demokratsiseerimise ja dekoloniseerimise vahele. Kahjuks pole meil olnud põhjanevat vestlust desovetiseerimise teemadel, ka pole me arutanud stalinismi või mineviku muude aspektide üle. Ja täna on võimatu edasi liikuda keerulist minevikku ümber mõtestamata.” Samale küsimusele vastas ka kultuuriuurija Hrach Bayadyan: „Rääkides koloniaalminevikust, peame eeskätt silmas nõukogude minevikku, kuigi et kõik sellega ei nõustu, on teema vastuoluline [...]. Selle mineviku kolonialismi kontekstis uurimine ei ole eesmärk omaette, pigem soovime mõista praegust aega. Näib, et meil on iseseisvus, poliitiline iseseisvus, ning tundub, et on aeg selle minevikuga hüvasti jätta, kuid see jääb tahes-tahtmata meiega.”¹

Niimoodi mõtisklesid Armeenia intellektuaalid 2022. aasta lõpus ühes Jerevanis peetud talvekoolis. Ekspertide loengutele ja paneelsessioonidele järgnesid elavad arutelud noortega, kus üritati mõista vene keele mõju armeenia keelele, nõukogude arhitektuuri ja koloniseerimise kontekstis toimunud muutusi linnaruumis, GULAGi narratiive ja muud. Viimase kahe aasta jooksul on säärased debatil ja alternatiivsed haridusplatvormid nõutuks osutunud, sest Venemaa agressioon Ukraina vastu on poliitilist ja kultuurilist olukorda üle maailma ulatuslikult muutnud: see ajalooline murrang on võimendanud kolonialistlikku retoorikat, mis ohustab vaat et kõigi endiste liiduvabariikide iseseisvust. Nagu teised Lõuna-Kaukaasia riigid, on ka Armeenia selle kontekstiga seotud, seda osaliselt Vene rändajate² järsku alanud sissevoolu tõttu, aga ka mõistmisest, et Vene vägede kohalolek ei tähenda niivõrd julgeolekugarantiid kui laienemist ning survestamist.

Tasub mainida, et dekolonialismi teema tõusetub kaasaegses armeenia kultuuris üsna tihti. Armeenia kultuuriinimeste jaoks on sel mõistel palju konnotatsioone ja

¹ Tasub mainida, et Hrach Bayadyan on üks väheseid Armeenia teadlasi, kes on pikalt uurinud kultuuridentiteeti ja kultuuri kujutamist postkolonialistlike uuringute kontekstis. Bayadyan näitas oma töös, kuidas muutub Nõukogude võimu retoorika stalinismist hilise nõukogude modernismini, kuidas kaasaegne, iseseisvuse saavutanud Armeenia kultuur taastodab nõukogude pärandit jne. Veelgi enam, Bayadyan tegeleb nii teaduse kui muuga: ta on Armeenia Kaasaegse Kunsti Instituudi külalislektor ning tegutseb mitmes kultuuriga tegelevas vabaühenduses (nõukogude ja Vene orientalmi, Armeenia Nõukogude kultuurikaardil kujutamise ja Nõukogude Armeenia kujutamise kohta võib rohkem lugeda siit: Bayadyan, H. 2007. „Soviet Armenian Identity and Cultural Representation” kogumikus: Darieva, T. ja Kaschuba, W. (toimetajad) „Representations on the Margins of Europe: Politics and Identities in the Baltic and South Caucasian States.” Frankfurt: Campus Verlag, 198–212). Bayadyan on üks esimesi mõtlejaid Armeenia intellektuaalses ajaloos, kes võtab aluseks postkolonialistliku lähenemise ja võrdsustab selle postsovetlikuga. Bayadyan rõhutab oma massikultuuri-, urbanismi- ja kirjandusteemalistes töedes vajadust nõukogude mineviku ja oleviku vahelise dialoogi järele. Tema arvates kujuneb Armeenia identiteet tänapäeval just seda dialoogi mööda.

² Rohkem infot siit: Rahvusvaheline migratsiooniorganisatsioon (IOM) Armeenias. Juuli 2023. „Assessment among citizens of Russian Federation, Ukraine and Belarus living in Armenia”. <https://armenia.un.org/en/241551-assessment-among-citizens-russian-federation-ukraine-and-belarus-living-armenia>

varjundeid. Dekolonialistlik agenda on mitmetahuline: revolutsioonilistest iseseisvust nõutavatest liikumistest keha puudutava diskursuse³ vabastamiseni patriarhaalsetest mustritest, keskkonnaaktivismist diasporaa kultuuride keerulise suhteni Nõukogude ja postsovetliku Armeenia kultuuriga jne. Veelgi enam, Armeenia traumaatilises kultuurimälus on mitu kihti koloniaalsust: Osmani impeerium ja genotsiidi narratiivid, Vene impeeriumisse inkorporeerimine ning nõukogude kogemus jne. Kõikide nende narratiivide tõttu on dekolonialismi puhul võimatu keskenduda vaid ühele aspektile. Armeenia puhul tuleb tegeleda keerulise minevikuga, sest koloniaalsus on mitmekihiline, komplekssete põimingutega fenomen. Samas on dekolonialism muutunud viimastel aastatel Armeenia kultuurisfääris ja poliitilises retoorikas populaarseks teemaks, eriti pärast 2020. aasta sõda Armeenia ja Aserbaidžaaani vahel⁴ nagu ka Venemaa sissetungi järel Ukrainasse aastal 2022.

Viimane lennuk

Pärast seda, kui puhkes Venemaa sõda Ukraina vastu, muutus olukord kogu Lõuna-Kaukaasias kiiresti. Miljonitest ukrainlastest said pagulased ning nad olid sunnitud oma kodust lahkuma, üritades Venemaa agressiooni eest eeskätt Euroopa riikides varjupaika leida. Sõja algatas Venemaa ning Vene ametivõimud üritasid oma tegusid õigustada ajaloo ning faktide võltsimisega, esitades narratiive, mida saab pidada vaid imperialistlikeks või kolonialistlikeks. Sõja algusest alates on suur hulk venelasi migreerunud Lõuna-Kaukaasia riikidesse: Kasahstani, Türgi, Küprosele jne. Selline rändevoo löi uue olukorra, milleks polnud valmis ükski Lõuna-Kaukaasia riik, ka Armeenia ega Gruusia mitte. Erineva statistika kohaselt kolis Tbilisisse ja Jerevani 200-300 000 venelast ning see uus reaalsus ei saanud kultuurisfääri mõjutamata jätta; juba mõne kuuga olime silmitsi kultuurikeskkonna küllaltki ilmse muutumisega. Tekkis rida probleeme ja pingeid, sest ei Armeenia ega Gruusia polnud sisserändajate vastuvõtmiseks valmis. Lisaks töid venelased piirkonda märgatava kultuurilise ja majandusliku ekspansionismi. Armeenias on venelaste jaoks saanud üks neist „avatud“ riikidest, kus majanduslike muutustega (kinnisvara, teenuste ja toidu hinnad tõusid järsult) muutus ka kultuuri- ja ühiskondlik elu.

Armeeniasse väljarännanud venelased töötavad enamasti vabakutselisena IT vallas. Samas on migrantide seas ka teadlasi, kunstnikke, aktiviste ja meediatöötajaid.

³ Taguhi Tororsyani analüüs ühest suurest Armeenia kunsti retrospektiivnäitusest aastal 2023 (mille kuraator oli kunstiloolane Vigen Galstyan ja pealkiri „Akti erinevad aspektid; Alastuse tajumine Armeenia graafilises kunstis“ („The Guises of the Nude; Perceptions of Nudity in Armenian Graphic Arts“) näitab, kui keeruline on dekolonialismi mõistet Armeenia kunstis rakendada. Vaata: Torosyan, T. 2023. „Exhibiting „Armenian“ Nudity: A Decolonial Approach to Art History“. <https://evnreport.com/et-cetera/exhibiting-armenian-nudity-a-decolonial-approach-to-art-history/>.

⁴ Üks Armeenia sõjavastaste aktivistide sõnavõtt pealkirjaga „Mägi-Karabahhi sõja vastu“ („Against the War in Արցախ | Qarabağ“) kutsus üles verevalamist lõpetama, rääkides Karabahhi „siirdumisest“ Aserbaidžaaani NSV-le ja toonase Aserbaidžaaani valitsuse koloniaalpoliitikast: <https://medium.com/sev-bibar/against-war-in-արցախ-қарабәг-2baaecfbad5e>

Tähtis on märkida, et kõik need sotsiaalsed grupid lahkusid Venemaalt, et vältida oma sõjavastaste hoiakutega kaasnevaid riske. See peaks muidugi tähendama, et mõistetakse laiemalt oma riigi, keele ning tegevuste rolli kultuuri kandjatena. Uued sisserändajad lõid aga Armeeniasse kolides kiiresti sellised narratiivid, ja ka narratiivid endast, mis olukorrale vastaks.

Mittepagulased

Huvitaval kombel olid venelased oma Lõuna-Kaukaasia suunalise rände kirjeldamisel tõrksad kasutama tavapäraseid termineid nagu „ränne“, „pagulane“ või „sunniviisiline ümberasumine“. Seda fenomeni võiks osaliselt mõista ja seletada liberaalse opositsiooni väljendatud vaatega, mille mõte on, et selles keerulises olukorras, kus miljonitest ukrainlastest on päriselt saanud pagulased, pole venelastel sünnis nendega samastuda ja seetõttu ei määratle nad end niimoodi. Antud olukorras tundub selline seisukoht üsna loogiline. Samuti on loogiline see, et rändajad kasutavad mõisteid „ümberpaiknenu“ ja „ümberpaiknemine“. Täna sel päeval ei määratle mitte ükski venelane Armeenias ega Gruusias end sisserändajana, vaid nimetab end ümberpaiknenuks. Seega pole Lõuna-Kaukaasia lingvistilises mõttes taaskord enam „muu piirkond“, Armeenia, Aserbaidžaan ja Gruusia pole enam riigid (sest iga liikumine ühest riigist teise on ju ränne või turismireis). Veelgi enam, lisaks uuele sõnale on venelased loonud enda kohaloluks uue reaalsuse: midagi turismi ja rände vahepealset, kus me ei ole enam riigid, vaid lihtsalt „kohad“.

Vene saun Jerevanis. Üks paljudest postritest Jerevani tänavail, mis reklaamib Vene migrantide algatusi 2022. aastal.

Lühimälu

Tundub, et lingvistiline ja geograafiline mõõde moodustavad selles teemas ainult ühe osa. Enda paigutamine teatud olukorda on ka mälu — nii lühi- kui pikaajalise — töö tulemus. Venelaste lühimälu armeenlaste ja grusiinide kohta on sama, mis kaukaaslaste kohta nõukogudejärgsel perioodil: mälestus sisserändajatest. Pärast Nõukogude Liidu lagunemist, Mägi-Karabahhi konflikti ja armeenlaste „mustadeks aastateks“ nimetatud majandusblokaadi algust läks lahti suur rändelaine Venemaale. Nõukogulik kuvand kaukaaslastest — need natuke naljakad, natuke kirjaoskamatud, natuke romantilised mägedest alla tulevad unistajad –, mis leidis nõukogude kinos ja kirjanduses võimendamist, on muudetud rassistlikuks kuvandiks, kus kaukaaslased on vaid teenindav personal. Praegu majandussanktsioonide ja poliitilise represseerimise tõttu Venemaalt lahkuv põlvkond kasvas üles keskkonnas, kus rassism ja igasugune sallimatus olid normiks mitme kümnendi jooksul. Enda Armeenias või Gruusias migrandi või pagulasena määratlemine tundub venelaste jaoks vastuvõetamatu, sest nende mälu järgi oleme sisserändajad meie, mitte nemad. Nad tundsid end oma riigis majanduslikult parematena ja sama tunnevad nad tänase päeva Jerevanis ja Tbilisis. Lühimälu ütleb neile, et nad ei saa olla sisserändajad, sest nad tulid „oma migrantide“ maale, seega on nad *ümberpaiknejad*. Niisiis hakkasid isegi liberaalseimad ja dekoloniseerimismeelseimad venelased oma rände alguses arutlema oma riigi kolonialismi teemadel ja seda kritiseerima, ent tihti olid need arutelud nii fokuseeritud oma riigi siseprobleemidele, et debattides osalejad unustasid sõna otseses mõttes ära, kus nad asuvad. Armeenlasi kolonialismiteemalistesse vestlustesse ei kaasatud ja samuti ei käsitletud neid koloniseeritutena. Selleks, et näha kelleski koloniseeritud, peab tajuma tema teistsugusust, tunnistama, et tema ruum on erinev, ja see polnud lihtne, arvestades, et Armeeniale omistati „paiga“ staatus ja roll.

Uus koht

Kolonialismist räägiti väga vähe. Tuleb tunnistada, et väike osa imperialismiteemadel arutlevatest eksileerunud intelligentidest viibis Jerevanis lühikest aega. Varsti liikusid nad edasi Saksamaale, Iisraeli või Balti riikidesse; nende asemele tuli uus sisserändajate laine, kes põgenes nüüd mobilisatsiooni eest. Uus ja noorem venelaste kogukond oma riigi kurjuse pärast häbi ei tundnud ega huvitunud sellest ning nad hakkasid seda ruumi kiiresti enda omaks tegema. Imperialismi narratiivid asendusid ruttu lõputute vestlustega kohast, uuest kohast. Noored aktiivsed ja kohalikest palju jõukamad ümberpaiknejad hakkasid lõputult uut kohta otsima: „me otsime uut kohta“, „me oleme avamas uut kohta“. Näis, et Armeenia on nende jaoks üks vana ja ebamugav paik. Mainitud kohti kerkis kiiresti: baare, klubisid, raamatupoode, alternatiivseid koole jne. Tegelikult polnud eesmärk mitte uut ruumi luua, vaid kanda tuttav taristu üle või nihutada see uude kohta.

Uued kohad hakkasid kiiresti järgima oma korralduslikke eeskirju ja regulatsioone: esiteks keelenõue (migrandid kasutasid vaid vene keelt, sest kohalik elanikkond sai neist niikuinii aru), teiseks majanduslik (hinnastamispoliitika vastas sisserändajate eelneva elu hinnatasemele Venemaal ja nii ehk naa lõid nad uue paiga venelastele, kel oli piisavalt raha). Ent lisaks neile eeskirjadele oli sama tähtis teada, millega uusi kohti sisustati. Huvitaval kombel jäi ümberpaikneajate uuest ruumist välja igasugune arutlemine Venemaal toimuva teemadel, igasugune katse rääkida sellest, mis on käimas Ukrainas ja ukrainlastega, ja isegi igasugune Armeenia ja Aserbaidžaaani vahelise verise sõja käsitlemine. Selle asemel täitusid Jerevani tänavad üha enamate plakatitega, kus reklaamiti parimaid teatrietendusi, kontserte jne. Samuti toimus lõputu hulk töötubasid ja haridusprojekte. 19. sajandist armeenlastele hästi tuntud valgustus ja emantsipatsioon, mida käsitleti haridusprojektides ka nõukogude ajal, asendati ülimumoodsate neologismidega nagu „ökoloogiline valgustus“, „digiharidus“ jne. Paradoksaalsel moel hakkasid venelased üsna lühikese aja jooksul pakkuma mitte ainult „uusi paiku“, vaid ka — nende mõistes — „uusi narratiive“, muuhulgas arutelude puhul, mis käsitlesid dekolonialismi: sellest sai näituste, veebipõhiste ja -väliste kunstiprojektide jms teema. Vestlus dekoloniseerimise vajaduse üle võttis tihti „valgustavate“ projektide kuju, mille eesmärk oli Armeenia kultuuriruumi „väarikamaks“ muuta ja „emantsipeerida“ Seega sai dekolonialismist ootamatult osa uuest valgustusprojektist nimega „ümberpaigutumine“.

2023. aasta lõpu poole, kui Mägi-Karabahhis elavad armeenlased pidi Armeeniast pärast Aserbaidžaaani sõjalist sissetungi põgenema — mis ühe väikese riigi jaoks tähendab suurt hulka põgenikke –, samal ajal, kui jätkus sõda Ukrainas ja Ukraina sõjapõgenike arv kasvas iga päevaga, korraldas üks Jerevani galerii Vene kunstnike näituse „eksiili“ ja uue turvalise ruumi teemal. Üks paneeldiskussioon oli pühendatud dekolonialismi teemale. Armeenia ja Gruusia osalejad rääkisid Vene ja nõukogude kolonialistlikest tavadest, muuhulgas kaasaegset Lõuna-Kaukaasia kultuuri ohustavast omastamisest. Projekti ametliku teadaande sõnastus tundus olevat igati selle päeva *zeitgeist*'iga kooskõlas: „Meie projektis osalevad kunstnikud ja kultuuriviljelejad elavad hetkel Armeenias, Gruusias, Saksamaal, Poolas ja mitmel pool mujal maailmas. Nad räägivad oma kriitilises kunstis ja aktivistidena korraldatud algatustes suu puhtaks, et panna vastu sõdadele, poliitilistele repressioonidele, autoritaarsete riikide ja diktatuuride neokolonialistlikele ja imperialistlikele ambitsioonidele.“ Ent Venemaa kolonistlike ambitsioone ja Lõuna-Kaukaasia kultuuride rekoloniseerimist käsitleval paneeldiskussioonil keeldusid näituse kuraatorid sel teemal kõnelemast. Peakuraator rõhutas mitu korda, et igasugune dekolonialismi puudutav diskursus on läbinisti natsionalistlik. Tegelikult oli see muudetud versioon varem Vene ametivõimude esitatud sõnumist, kes on jätkanud oma sõjalist agressiooni Ukraina vastu nüüdseks juba mitu kuud, õigustades oma kuritegusid „denatsifitseerimisega“. Kahjuks on vene kultuuriprojektide keskusteks kujunenud riikides seda tüüpi kunstilaborid korduv motiiv.

Kuidas võib kohalik kogukond asjast aru saada, kui sisserändajad räägivad oma valgustuslikes projektides lõputult uutest kohtadest ja paremast kultuurist? Sellest

tuleb järeldada, et selles vanas ja ebamugavas paigas polnudki kõik kõige paremas korras ja et siin valgust pole. Imperialismiteemaline arutelu on jäänud Vene imperialistlikus narratiivis taaskord kõigest sissejuhatavaks või pinnapealseks osaks.

Kolumbuse efekt

Lisaks „uue koha” narratiivile kaasnes vene kultuuri massilise väljarändega Lõuna-Kaukaasiasse narratiiv, mida võiks lühidalt määratleda kui avastaja oma. Pärast 2022. aasta veebruarit hakkasid Vene migrandid Jerevanis ja Tbilisis aktiivselt uusi baare, klubisid ja galeriisid avama. Nende mini- ja makroasutustega kaasnes sõna „esimene”: esimene vegankohvik Vanadzoris, esimene kvääribaar Tbilisis, esimene ökoliikumine Armeenias jne. Tegelikult osutus esimese narratiiv valeks nagu uue koha omagi, sest kohalike kogukondade jaoks ei loodud midagi uut. Üks või teine algatus tundus olevat esimene sisserändajate jaoks ja seda esitleti niimoodi avalikkusele puhtast soovimatusest uurida oma uue asupaiga minevikku. Tasub mainida, et Kolumbuse efekt on ka katse kustutada kultuurimälu; kui teatud algatus määratletakse esimeseks, siis pole paigal minevikku: kõik kogemused ja see, mis kümnete aastate jooksul on kogunenud, nullitakse ära ja hinnatakse tühiseks. Kokkuvõttes ärgitasid näiliselt süütud „esimesed” digitaalkunsti näitused või „esimesed” kvääripubid kohalike kogukondade kultuurimälu kustutama.

Pikaajaline mälu

Kultuurimälu kontekstis tuleks lisaks lühimälule viidata ka pikaajalisele. Tundub, et venelastel pole kunagi olnud võimalust kujundada teistsugust hoiakut mõne muu riigi, eriti Armeenia osas. Kolonialistlikku diskursust, mille Nõukogude Venemaa Vene Keisririigilt päris, ei heidetud kunagi kõrvale. Armeenia kultuuri praegune „avatus” vene keelele pole muud kui regulaarse ja pideva domineerimise tulemus.

Praegusest olukorrast kõrvale põigates sooviksin meenutada inglise rännumehe ja parlamendiliikme, H. F. B. Lynchi kirjutatud ja avaldatud teost viimase sajandi algusest, mis tõlgiti vene keelde aastal 1910. Raamat avaldati alapealkirjaga „Vene provintsid”. Armeenia käsitlemine eksootikana toob Lynchi teosesse uue lingvistilise kihi; see keele tasand on kultuurilise imperialismi definitsioon oma puhtaimal kujul. Tõlke tähendus on juba eessõnas endas ära seletatud kui pelk katse näidata „Venemaa olulisi ääremaid”. Järgnev lõik tõestab selgelt, kui erinevad on liberaalse parlamendisaadiku Lynchi ja vene tõlkija ning kirjastaja narratiivid:

Aga kui armeenlaste asustatud alad suudavad sellist huvi äratada inglases, siis kui oluline on nendega tuttav olla vene lugejal, tuginedes faktile, et suurem osa neist

territoriumidest kuulub Venemaale. Ja just praegusel hetkel, kui Vene poliitiline mõte läheb eriti tihti perifeersetele küsimustele, tundub ühe sellise käsitlemine vägagi asjakohasena. Loomulikult on selles raamatus väljendatud seisukohad jõuliselt mõjutatud puht inglise vaatest, ent see ei vähenda teose huvitavust vene lugeja seisukohast.⁵

Tundub, et saja aastaga pole Vene riigi narratiiv Armeenia kohta eriti muutunud, nagu ka teiste naaberriikide suhtes: sissetung Ukrainasse, Gruusia territooriumide okupeerimine ning niiditõmbamine Mägi-Karabahhi konfliktis jms. Ent kuidas saab rääkida Vene opositsiooni dekolonialistlikust agendast, kui Lõuna-Kaukaasias on näha nii agressiivset kultuurikeskkonna omastamist? Kultuuriliste õiguste pidev rikkumine ja kohalike kultuuriprotsessist kõrvalejätmine keelelise ja majandusliku domineerimise kaudu panevad küsima, kus paiknevad tänapäeval piirid Vene ametnike ja eksiili läinud kodanikuühiskonna vahel.

Kas vastupanu on olemas?

Naastes praeguse olukorra juurde, tuleks märkida, et Armeenia polnud ühelgi tasandil valmis niivõrd ulatuslikuks sisserändajate laineiks: ei rände- ega majanduspoliitika vallas, ei taristualaselt ega intellektuaalse konfrontatsiooni mõttes. Kahjuks on Armeenias vaid käputäis eksperte, kes on valmis tõsiselt uurima nõukogude minevikku kolonialistlikuna ja käsitlema kaasaegset Venemaad kui koloniaalriiki. Nende spetsialistide seas on Hrach Bayadyan, kes on tegelenud kultuurilise imperialismi teemaga palju aastaid. Venemaa kultuuriline invasioon Lõuna-Kaukaasias, eriti Armeenias, on muutnud nähtavamaks ka kultuurilise ja haridusliku imperialismi, mis on arenenud kogu postsovetliku perioodi jooksul. Kõik nõukogude minevikku puudutavad arutelud, näiteks Nõukogude režiimi kultuurilised ja poliitilised repressioonid, nõukogudelik loodusvarade ärakasutamine, rahvustevahelised konfliktid ja koloniaalsus, on alati olnud Moskva privileeg. Pärast Nõukogude Liidu lagunemist migreerus postkolonialismialane teadmine kui selline, muuhulgas meie arusaam sellest, Moskvasse ja kunagine keskus tegi selle enda omaks. See on põhjus, miks ükski endine nõukogude vabariik polnud Ukraina sõja puhkedes Venemaa kultuuriliseks sekkumiseks valmis, muuhulgas teadmiste tasandil.

⁵ Линч Г. Ф. Б. (1910). „Армения: Путевые очерки и этюды“. Пер. с англ. Е. Джунковской: в 2 т., том 1. С. 1-2 [Lynch, G.F. B. (1910). „Armenia: Travels and Studies. Volume 1: The Russian Provinces“. inglise keelest tõlkinud E. Džunkovski: kahes köites. Kd 1., lk 1–2]